Pvm 15.9.2022 Dnro TK/2360/00.07/2022-1

Vastaanottaja
Eduskunta
Tulevaisuusvaliokunta

Viite Tulevaisuusvaliokunta perjantaina 16.9.2022 klo 10.00 vp / Asiantuntijapyyntö

Asia

Asiantuntijalausunto eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan kokoukseen koskien hallituksen vuosikertomusta 2021. Teema: Miten vihreän siirtymän ja kestävän kasvun edistymistä mitataan ja arvioidaan ylivaalikautisesti?

Tilastokeskus kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen vuosikertomukseen vuodelta 2021. Olemme keskittyneet lausunnossamme erityisesti pyydettyyn aiheeseen eli vihreän siirtymän ja kestävän kasvun edistymisen mittaamiseen ja ylivaalikautiseen arviointiin.

Kansalliset tietojohtamisen ratkaisut edistävät ylivaalikautista arviointia

Suomessa on poikkeuksellisen laajat rekisterivarannot, mutta niiden hyödyntämisessä on vielä käyttämättömiä mahdollisuuksia. Helsingin Graduate School of Economicsin (HGSE) ja Tilastokeskuksen korona-ajan tilannehuone avasi hetkeksi näkymää siihen miten paljon tietoa Suomen tietovarallisuudesta on ammennettavissa. Syyskuussa 2022 aloitti toimintansa Datahuone, joka jatkaa työtä tilannehuoneen kokemusten pohjalta.

Datahuone on kuitenkin vain yksi keino hyödyntää kansallista tietovarallisuutta. Tietopohjainen päätöksenteko ja Suomen tietovarallisuuden potentiaalin hyödyntäminen ovat yleisesti hyväksyttyjä tavoitteita. Toteutuakseen nämä tavoitteet edellyttävät yhteisiä tietojohtamisen ratkaisuja ja panostuksia Suomen tietoinfrastruktuuriin.

Yksittäisistä rekistereistä saadaan tietoa ilmiöistä rajallisesti. Aineistoja yhdistämällä pystytään tuottamaan sellaista tietoa mihin ei ole aikaisemmin pystytty. Aineistoja yhdistäessä näkökulmien määrä kasvaa moninkertaisesti.

Tavoitteena tulisi olla, että rakennetaan yhteisiä palveluita, jotta tietoa pystytään tuottamaan ja hyödyntämään tehokkaasti. Tällainen palvelu olisi esimerkiksi kansallinen tilannehuone, joka olisi eräänlainen yhteiskunnan tilannekuvapalvelu. Palvelu tuottaisi tilannekuvaa ylläpitävän mittariston, jossa olisi asiantuntijoiden valitsema ja ylläpitämä kohderyhmät huomioonottava tietosisältö. Palvelu kokoaisi yhteen myös eri ilmiöiden indikaattorit (kestävä kasvu, SDG, hyvinvointitalous, kiertotalous, lapsistrategia, jne.) sen sijaan, että indikaattorikokoelmat ovat hajautuneet eri paikkoihin.

Kestävän kasvun ja vihreän siirtymän mittaaminen

Tilastotuotantoa haastavat muuttuvat odotukset, globalisaatio, ilmastonmuutos, kestävä kehitys, kierto- ja hyvinvointitalouden ilmiöt sekä erilaisten shokkien kuten koronakriisin ja Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan aiheuttamat äkilliset tietotarpeet. Tilastokeskuksen Tilasto-ohjelma kuvaa, miten tilastotuotanto pyrkii

vastaamaan haasteisiin tuottaen nopeampaa ja kattavampaa tietoa yhteiskunnan, EU:n ja muun kansainvälisen toiminnan tarpeisiin.

Keskeinen tietotuotanto vihreän siirtymän toimenpidekokonaisuuksien toteuttamisen osalta kuuluu EU:n ja Suomen tilasto-ohjelman mukaisen Kestävä kehitys ja ympäristö -teemaan, joka sisältää energia-, ympäristö- ja kasvihuonekaasutilastot sekä liikennetilastot. Myös talous -teeman asunto- ja rakennuskannan rakennetta kuvaavat tilastot ovat vihreän siirtymän kannalta keskeisiä.

Tilastokeskus tuottaa erityisesti vihreän siirtymän tarkasteluun sopivia tilastoja ja tietoja ympäristöliiketoiminnasta, ympäristönsuojelumenoista, ympäristöveroista, energian tuotannosta ja kulutuksesta, kansantalouden materiaalivirroista sekä jätteistä ja kasvihuonekaasupäästöistä. Tilastokeskuksen tarjoama tietopohja ei suoraan kerro mikä toimiala, yritys, tuote tms. voidaan luokitella ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestäväksi tai vihreäksi. Kaikki energia-, ympäristötilinpito- ja päästötietopohja kuitenkin antaa aineksia ja pohjaa eri toimintojen ja toimialojen kestävyyden arvioinnille ja luokittelullekin ympäristön ja talouden vuorovaikutuksen näkökulmasta.

Tietopohjan pitkäjänteinen ylläpito ja parantaminen eri tietoaineistoja yhdistämällä on edellytys kestävän kehityksen ja vihreän siirtymän ylivaalikautiselle mittaamiselle. Ilmiö ja sen vaikutukset ylittävät laajasti tilastoaihealueet ja ministeriöiden hallinnonalat. Mittaamista tulisi arvioida kokonaisuuden näkökulmasta ja seurantaan tulee sitoutua yli hallituskausien. Koordinointia olisi hyvä kehittää sekä seurannan tilaaja- että tuottajapäässä, jotta samaan ilmiöön liittyviä tietoja tuotetaan yhtenäisesti. Esimerkiksi hallituksen kestävyystiekarttaan liittyen olisi mahdollista sopia tietoja tuottavien tahojen kanssa pysyvämmin tuotettavista seurantatiedoista ja niihin liittyvistä asiantuntijapalveluista. Vastaavasti olisi hyvä varmistaa strategioihin liittyvät seurantatarpeet, em. pidempiaikaisten seurantatietojen käytettävyys, ja mahdolliset täydennykset ja niiden tuottaminen sekä tarvittava rahoitus jo valmisteluvaiheessa.

Arvonlisäpohjainen ulkomaankauppa ja kestävä kehitys

Vuonna 2021 hallitus julkisti 2030-luvulle asti ulottuvan kestävyystiekartan, jossa tuodaan esille sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävän yhteiskunnan ulottuvuudet ja keskinäiset kytkökset. Arvonlisäpohjainen ulkomaankauppa voi tällä hetkellä vastata kysymyksiin erityisesti kestävän yhteiskunnan sosiaalisista ulottuvuuksista. Tilasto kertoo miten globaaleihin arvoketjuihin kytkeytyneet suomalaiset yritykset työllistävät eri sukupuolia ja eri koulutustason omaavia henkilöitä. Voidaan todeta, että vientiyritykset työllistävät enemmän miehiä kuin naisia. Yritykset, jotka eivät harjoita ulkomaankauppaa työllistävät suhteessa enemmän matalan ja keskitason koulutuksen omaavia kuin vientiä- ja tuontia harjoittavat yritykset, jotka puolestaan työllistävät enemmän korkeasti koulutettuja henkilöitä.

Ville Vertanen
ylijohtaja

Katri Kaaja
osastopäällikkö